

Παρέμβαση από: Παναγιώτη Περάκη, Μέλος Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών

ΔΙΚΗΓΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

Το δικηγορικό επάγγελμα σήμερα, καθεστώς άσκησης, διαρκής εκπαίδευση, δημιουργία δομών δια βίου μάθησης, πιστοποίηση επαγγελματικών προσόντων – Ηλεκτρονική Δικαιοσύνη (e-justice)- Πρόταση δημιουργίας Επιτροπής

[Παρέμβαση με το παραπάνω αντικείμενο του Παναγιώτη Περάκη, μέλους Δ.Σ. ΔΣΑ, στην ενότητα του συνεδρίου: «ΔΙΚΗΓΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΠΟΧΗΣ», της 20.4.2019, με εισηγητή τον Δ. Βερβεσό]

.....

1. Πριν από τη διατύπωση οποιασδήποτε άποψης, ας είναι για όλους ξεκάθαρο το περιβάλλον στο οποίο βρισκόμαστε, με βάση το οποίο το δικηγορικό σώμα οφείλει να προετοιμαστεί για το αύριο: Ζούμε σε μια εποχή που οι εξελίξεις στους τρόπους απονομής της Δικαιοσύνης είναι ραγδαίες και οι αλλαγές αδιάκοπες και έντονες, σχεδόν κατακλυσμιαίες. Η ανάπτυξη της τεχνολογίας και η εμφάνιση συνεχώς νέων δυνατοτήτων και εφαρμογών διαφοροποιεί εντελώς τις συνθήκες άσκησης του επαγγέλματός μας, ανατρέποντας δεδομένα και καταστάσεις που μέχρι σήμερα θεωρούσαμε βεβαιότητες.

Πολύ σχηματικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι εξελίξεις που καθορίζουν το μέλλον μας προσδιορίζονται από την εξής παραδοξότητα:

-ενώ, από τη μία, **η πρόσβαση στη νομική πληροφορία, όσο εξειδικευμένο κι αν είναι το αντικείμενο και όσο μεγάλος κι αν είναι ο όγκος των πληροφοριών, είναι πλέον δυνατή και εύκολη για τον οποιονδήποτε**, κατά τρόπο μάλιστα που ήταν αδιανόητος έως πολύ πρόσφατα,

-από την άλλη, το περίφημο “**justice gap**” αποτελεί κοινό τόπο, η πανθομολογούμενη δηλαδή διαπίστωση πως, για οικονομικούς κυρίως λόγους, μεγάλα τμήματα του πληθυσμού παγκοσμίως, ακόμη και στις πιο ανεπτυγμένες χώρες (ΗΠΑ, Γαλλία κλπ), σε ποσοστά της τάξης του 80% και πλέον, αδυνατούν να έχουν πρόσβαση στη Δικαιοσύνη που να ικανοποιεί πραγματικά τις ανάγκες τους. Σε χώρες μάλιστα λιγότερο ανεπτυγμένες ή λιγότερο δημοκρατικές ή για συγκεκριμένες, πιο ευάλωτες, κοινωνικές ομάδες, τα πράγματα είναι πολύ χειρότερα. Εκεί, σε πολλές περιπτώσεις, η μοναδική εφικτή πρόσβαση σε νομική συμβουλή γίνεται μέσω εφαρμογών κινητού τηλεφώνου, το οποίο αποτελεί παγκοσμίως σήμερα το κύριο μέσο επικοινωνίας των πιο αδύναμων ανθρώπων.

Ενόψει λοιπόν όλων αυτών, πρέπει να έχουμε βαθιά συνείδηση πως η δικηγορία για να επιβιώσει θα πρέπει

(α) να μπορεί να κατανοεί και να προσαρμόζεται στις τεκτονικές αλλαγές που ήδη συντελούνται και που θα συνεχίσουν ακόμη πιο έντονα να συντελούνται στην απονομή της Δικαιοσύνης,

(β) να εξακολουθήσει να είναι αληθινά χρήσιμη στους πολίτες, ήτοι, να προσφέρει υπηρεσίες ποιότητας, που να ικανοποιούν τις ανάγκες τους, με κόστος στο οποίο θα μπορούν να ανταπεξέλθουν και, ταυτόχρονα,

(γ) να διατηρεί στο νέο αυτό περιβάλλον, με τις αναγκαίες κάθε φορά προσαρμογές, τις βασικές –αλληλένδετες μεταξύ τους- αρχές και αξίες της, που την χαρακτηρίζουν και την καθιστούν αναπόσπαστο μέρος του συστήματος απονομής Δικαιοσύνης, δηλαδή την ανεξαρτησία της, την αυτορρύθμισή της, το καθήκον πίστης, την εμπιστευτικότητα και το απόρρητο στις σχέσεις εντολέα-δικηγόρου και την τήρηση της δεοντολογίας. Δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι οι μεγάλες μάχες που δίνει σήμερα διεθνώς η δικηγορία είναι ακριβώς για την υπεράσπιση των παραπάνω, απέναντι στις συστηματικές επιθέσεις που δέχονται από οργανωμένες ομάδες συμφερόντων ή πολιτικές εξουσίες.

Η συνείδηση των προαναφερομένων και η ανάλογη προσαρμογή αποτελούν τον αναγκαίο όρο ύπαρξης για όσους θέλουν να συνεχίσουν να υπάρχουν ως δικηγόροι. Διαφορετικά, θα έχουν αποβληθεί εκ των πραγμάτων στα επόμενα 10 το πολύ χρόνια.

2. Έχοντας διαρκώς κατά νου τα προαναφερόμενα, πρέπει πρώτα απ' όλα να ξαναδούμε τα θέματα που σχετίζονται με την είσοδο και την παραμονή στο επάγγελμά μας.

Οι προτάσεις που περιλαμβάνονται στην εισήγηση του Δ. Βερβεσού κοιτάζουν πράγματι προς τη σωστή κατά τη γνώμη μου κατεύθυνση.

Ειδικότερα ως προς κάποιες από αυτές, ενόψει της αποχώρησής μου από τον εγχώριο δικηγορικό συνδικαλισμό με τη συμπλήρωση της τρέχουσας θητείας μου στο ΔΣ του ΔΣΑ, έχοντας ήδη την εμπειρία μιας δεκαετούς περίπου παρουσίας εκεί και άλλης τόσης στο ευρωπαϊκό συλλογικό όργανο των δικηγόρων (CCBE), στο οποίο συνεχίζω να έχω ενεργή ανάμειξη και γνώση των εξελίξεων, ας μου επιτραπεί να διατυπώσω ορισμένες επί μέρους σκέψεις και προτάσεις, οι οποίες είτε αποκλίνουν είτε συμπληρώνουν την εισήγηση:

2.1. Ως προς το καθεστώς της άσκησης

Η άσκηση σήμερα στη χώρα μας, με τον τρόπο που γίνεται στη συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων, είναι μη ικανοποιητική, δεν προετοιμάζει όπως θα έπρεπε τους ασκούμενους συναδέλφους ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν στις προκλήσεις της εποχής και στις ανάγκες των πολιτών, πολλές φορές μάλιστα όχι μόνο απογοητεύει αντί να ενθαρρύνει, αλλά και προσβάλλει ανεπίτρεπτα την προσωπικότητα των ασκούμενων δικηγόρων.

Είναι επομένως επείγουσα μια ριζική αναμόρφωση του καθεστώτος της άσκησης. Κατά τη γνώμη μου, απαιτείται:

-Επίσημη αποσαφήνιση της νομικής φύσης της άσκησης. Όσο κι αν αυτό δεν ακούγεται ευχάριστα σε κάποιους, η άσκηση δεν αποτελεί σχέση εξαρτημένης εργασίας, αλλά σχέση μαθητείας, η οποία πρέπει να έχει ως αντικείμενο και στόχο τη μέσω αυτής απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων που θα επιτρέψουν στους ασκούμενους δικηγόρους να συνδυάσουν τις θεωρητικές γνώσεις που πήραν από το Πανεπιστήμιο με την εφαρμογή τους στην πράξη, ώστε να μπορούν να

ασκήσουν την δικηγορία με επαγγελματική επάρκεια και υπευθυνότητα έναντι του κάθε μελλοντικού εντολέα τους, τιμώντας ταυτόχρονα την συλλογική εικόνα των δικηγόρων στην κοινωνία.

Συνακόλουθα, δεν είναι σωστό να γίνεται λόγος για «μισθό» των ασκουμένων, παρά μόνο για αποζημίωση, ως προς την οποία θα μπορούσαν να διεκδικηθούν πόροι κατά τα αναφερόμενα στην εισήγηση. Μαξimalιστικοί στόχοι και δήθεν «φιλολαϊκές» θέσεις ή και αποφάσεις, κατά τις παλιές συνδικαλιστικές συνήθειες, ιδίως των νέων κάθε φορά επίδοξων συνδικαλιστών, θα έχουν ως βέβαιο αποτέλεσμα είτε την υποκρισία της ύπαρξης αλλά μη εφαρμογής τους, όπως συμβαίνει σήμερα, είτε την αποθάρρυνση και αδυναμία της μεγάλης πλειοψηφίας των δικηγόρων να δέχονται ασκουμένους.

Διαφορετικό είναι το ζήτημα της κοινωνικής ασφάλισης των ασκουμένων, για την οποία οι ίδιοι οι Δικηγορικοί Σύλλογοι θα μπορούσαν να διαθέσουν τους αναγκαίους πόρους ώστε όλοι ανεξαιρέτως οι ασκούμενοι να έχουν εξασφαλισμένη ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.

Καλό είναι πάντως, με την ευκαιρία, να καταστεί ούτως ή άλλως σαφές σε όλους ότι οι αναφορές σε σχέση εξηρημένης εργασίας κλπ είναι ανεπίτρεπτες προκειμένου για δικηγόρους, ασκούμενους και μη, αφού οποιαδήποτε τέτοια συζήτηση ή παραδοχή θ' αποτελούσε κρίσιμο επιχείρημα όλων αυτών που στοχεύουν συστηματικά κατά της ανεξαρτησίας της δικηγορίας, η οποία, όπως προαναφέρθηκε, είναι όχι απλά πυλώνας αλλά αναγκαίο στοιχείο της ύπαρξής μας.

-Όχι στην τυπική άσκηση. Ως άσκηση θα πρέπει να νοείται πάντοτε η αληθινή, ουσιαστική άσκηση και όχι η πάροδος ενός συγκεκριμένου χρονικού διαστήματος. Κατ' ακολουθίαν, η απουσία στο εξωτερικό για μεταπτυχιακά ή η διάρκεια της στρατιωτικής θητείας πρέπει να τεκμαίρεται ως χρόνος αναστολής του χρόνου της άσκησης, αφού είναι αυτονόητο πως αντικειμενικά τα παραπάνω δεν μπορεί να συντρέχουν με την (αληθινή) άσκηση. Δεν μπορεί το κρίσιμο ζήτημα για κάποιους αυριανούς συναδέλφους και για τις οικογένειές τους να είναι η όσο πιο γρήγορα γίνεται απόκτηση της άδειας του δικηγόρου και είσοδος στο επάγγελμα, ανεξαρτήτως της συνδρομής ή μη ουσιαστικών προϋποθέσεων. Το κρίσιμο για την συλλογική έκφραση του δικηγορικού σώματος, το οποίο έχει καθήκον να περιφρουρήσει την εικόνα και τον ρόλο της δικηγορίας στην ελληνική κοινωνία, είναι κατά την είσοδο στο επάγγελμα να διασφαλίζεται η επάρκεια του κάθε νέου δικηγόρου και η συνείδηση της ευθύνης του έναντι του οποιουδήποτε εντολέα.

-Υποχρεωτική εκ μέρους των ασκουμένων επιτυχής παρακολούθηση συγκεκριμένου ελάχιστου προγράμματος σεμιναρίων που θα διεξάγονται με ευθύνη των Δικηγ. Συλλόγων. Κάθε χρόνο να προγραμματίζεται και πραγματοποιείται σειρά σεμιναρίων, με εξετάσεις πάντοτε στο τέλος καθενός από αυτά, και κάθε ασκούμενος να υποχρεούται να έχει παρακολουθήσει συνολικά κάποια που συγκεντρώνουν έναν ελάχιστο αριθμό ωρών, χωρίς να αποκλείεται, εφόσον το επιθυμεί, και περισσότερα.

-Κατάργηση της δυνατότητας άσκησης στους Δικηγ. Συλλόγους, η οποία προφανώς δεν υπηρετεί τους προαναφερόμενους στόχους που θα πρέπει να έχει η άσκηση.

-Διενέργεια σοβαρών και αυστηρών εξετάσεων, όπως ακριβώς αναλυτικά προτείνει η εισήγηση.

-Σοβαρός μηχανισμός παρακολούθησης της άσκησης εκ μέρους των Δικηγ. Συλλόγων, εποπτευόμενος από μέλη του ΔΣ, ώστε να ελέγχεται το ουσιαστικό περιεχόμενό της, η τήρηση της δεοντολογίας και η τιμωρία οποιασδήποτε συμπεριφοράς συναδέλφου που προσβάλλει την προσωπικότητα ασκουμένου.

-Τέλος, με βάση την έως σήμερα εμπειρία, δεν δικαιολογείται κατά τη γνώμη μου προς το παρόν η μείωση του χρόνου της άσκησης. Αυτό θα μπορούσε να εξετασθεί στο μέλλον, ακόμη και στο εγγύς μέλλον, αφού όμως προηγουμένως θα έχει δοκιμαστεί επιτυχώς στην πράξη ένα νέο, αποτελεσματικότερο, καθεστώς για την άσκηση.

2.2. Προϋποθέσεις, προαγωγές και υποστήριξη άσκησης της δικηγορίας

Το ζήτημα της διαρκούς επαγγελματικής εκπαίδευσης των δικηγόρων είναι κρίσιμο. Το ταχύτατα μεταβαλλόμενο νομικό πλαίσιο στο σύνολο σχεδόν των ενόμων σχέσεων της κοινωνικής, οικογενειακής και οικονομικής ζωής υποχρεώνει τη θέσπιση θεσμών και διαδικασιών που θα διασφαλίζουν ότι ο Έλληνας δικηγόρος είναι ενήμερος για τις εκάστοτε αλλαγές στη νομοθεσία και μπορεί να ασκήσει με επάρκεια τον κρίσιμο και αναντικατάστατο ρόλο του.

Η τάση στην Ευρώπη άλλωστε ήδη είναι η παρακολούθηση ορισμένου αριθμού ωρών κάθε χρόνο ν' αποτελεί υποχρέωση όλων των δικηγόρων για την παραμονή τους στο επάγγελμα, διαφορετικά διαγράφονται αυτοδικαίως από το Σύλλογό τους και χάνουν την ιδιότητα του δικηγόρου.

Κατά συνέπεια, είναι πολύ σημαντικές οι προτάσεις της εισήγησης προς αυτή την κατεύθυνση που αφορούν στη δημιουργία δομών δια βίου μάθησης, την οργάνωση διαφόρων τύπων σεμιναρίων κλπ. Επιπροσθέτως, με την ίδρυση αυτών των δομών, θα πρέπει άμεσα να προχωρήσουμε και στη διαδικασία αμοιβαίας αναγνώρισης πιστωτικών μονάδων από αντίστοιχες δομές του εξωτερικού, όπως ήδη έχει γίνει ανάμεσα σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες, ώστε οι Έλληνες δικηγόροι –ιδίως οι νέοι- να μην βρίσκονται σε μειονεκτική θέση έναντι των λοιπών ευρωπαίων συναδέλφων τους, στερούμενοι αυτής της δυνατότητας (αναγνώριση της παρακολούθησης τέτοιων σεμιναρίων σε άλλη χώρα).

-Ως προς την **προαγωγή των δικηγόρων παρ' Εφέταις και παρ' Αρείω**, πράγματι προϋπόθεση μπορεί να είναι η παρακολούθηση ενός ελάχιστου αριθμού ωρών σεμιναρίων, δεν μπορεί όμως αυτό να είναι η μοναδική. Επειδή η προαγωγή αυτή έχει κυρίως, αν όχι αποκλειστικά, επαγγελματικής φύσεως λειτουργία, θα πρέπει να συνοδεύεται από εχέγγυα αυξημένης κάθε φορά επαγγελματικής επάρκειας. Έτσι, πέραν της αυτονόητης προϋπόθεσης παραμονής επί κάποιο ελάχιστο χρονικό διάστημα στην προηγούμενη βαθμίδα, θα πρέπει επιπροσθέτως, κατά τη γνώμη μου, να απαιτείται οπωσδήποτε η συμπλήρωση και ενός ελάχιστου (ικανού όμως) αριθμού παραστάσεων. Περαιτέρω, ενόψει και της αρνητικής εμπειρίας από την πρόσφατη κατάργησή τους, φρονώ ότι θα πρέπει να εξεταστεί το ενδεχόμενο επαναφοράς της υποχρέωσης καταβολής σχετικού παραβόλου (το οποίο προφανώς, για την αποτροπή προαγωγών απλά και μόνο για ευκαιριακούς λόγους, θα πρέπει να μην είναι κατώτερο από το διπλάσιο του υψηλότερου ποσού αναφοράς που προβλέπεται στην προς προαγωγή βαθμίδα).

Η προαγωγή σε παρ' Εφέταις ή παρ' Αρείω μπορεί ν' αποτελεί σημαντικό επαγγελματικό τίτλο για έναν δικηγόρο, ο οποίος όμως για να έχει αξία θα πρέπει να έχει και αντίστοιχο περιεχόμενο, να σηματοδοτεί δηλαδή για τον πολίτη αντίστοιχη κλιμάκωση επιπέδου νομικών γνώσεων και δικηγορικών υπηρεσιών. Εναπόκειται σε μας τους ίδιους να μην απαξιώνουμε μόνοι μας τους επαγγελματικούς τίτλους μας, κάνοντας κακή χρήση της πολύτιμης εξουσίας αυτορρύθμισης που έχουμε.

-Συναφές είναι το ζήτημα της (προαιρετικής) **αναγνώρισης εξειδίκευσης** (πιστοποίηση) στους Έλληνες δικηγόρους, σε διάφορους τομείς/αντικείμενα. Είναι καιρός πια οι Δικηγορικοί Σύλλογοι ν' αναλάβουν την ευθύνη επίσημης αναγνώρισης επαγγελματικής εξειδίκευσης, κάτι το οποίο αφενός θα βάλει τέλος στο σημερινή κατάσταση της απόλυτης αυθαιρεσίας και ασυδοσίας ορισμένων συναδέλφων και, αφετέρου, θ' αποτελέσει ένα σημαντικό επαγγελματικό εφόδιο για αυτούς που το δικαιούνται, βοηθώντας τους και με τον τρόπο αυτόν ν' ανταπεξέλθουν στις σημερινές δύσκολες συνθήκες. Ταυτόχρονα, η επίσημη επαγγελματική εξειδίκευση μπορεί να είναι ιδιαίτερα χρήσιμη για τους πολίτες, στην διαδικασία επιλογής δικηγόρου κατάλληλου για τις ανάγκες τους.

Η αναγνώριση εξειδίκευσης είναι προφανές ότι συνεπάγεται τη δημιουργία αντίστοιχων σοβαρών μόνιμων μηχανισμών στους Δικηγορικούς Σύλλογους, οι οποίοι θα απονέμουν με διαφάνεια και απόλυτη αντικειμενικότητα τον συγκεκριμένο κάθε φορά τίτλο με βάση τα εκάστοτε αναγκαία κριτήρια/προσόντα, αλλά και θα ελέγχουν παράλληλα ανεξαιρέτως οποιονδήποτε επικαλείται ή προβάλλει τέτοια εξειδίκευση χωρίς να του έχει επίσημα αναγνωρισθεί, κάτι που πρέπει ν' αποτελεί πειθαρχική παράβαση και να επισύρει αυστηρές πειθαρχικές κυρώσεις. Προφανές επίσης είναι ότι στους πίνακες νομικής βοήθειας θα μπορούν να συμπεριληφθούν μόνον εκείνοι οι ενδιαφερόμενοι που θα διαθέτουν την αντίστοιχη εξειδίκευση.

Ως προς τις προϋποθέσεις απονομής/αναγνώρισης εξειδίκευσης, η παρακολούθηση σειράς σεμιναρίων στο αντικείμενο (ικανού αριθμού ωρών πάντως, και όχι βέβαια μόνο ενός σεμιναρίου) θα μπορούσε να είναι μία περίπτωση. Μία άλλη περίπτωση, κατά τη γνώμη μου, είναι η κατοχή αναγνωρισμένου τίτλου μεταπτυχιακών σπουδών στο συγκεκριμένο αντικείμενο, χωρίς ίσως να είναι απαραίτητη η παρακολούθηση οιασδήποτε σεμιναρίου. Επιπλέον, κατά το πρώτο χρονικό διάστημα εφαρμογής του μέτρου, θα μπορούσε ενδεχομένως να εξετασθεί ως μεταβατικό καθεστώς, για τους μεγαλύτερης μόνο ηλικίας συναδέλφους, η πραγματοποίηση ενός μεγάλου αριθμού παραστάσεων (πχ άνω των 100 κατά την τελευταία πενταετία) στο συγκεκριμένο αντικείμενο να δικαιολογεί την αναγνώριση εξειδίκευσης στο αντικείμενο αυτό.

3. E-justice και τεχνητή νοημοσύνη

Ξαναγυρνώντας σε όσα επισημάνθηκαν στην αρχή ως προς τις εξελίξεις στον τρόπο απονομής της Δικαιοσύνης και της άσκησης της δικηγορίας, ας επισημανθούν και τα εξής:

3.1. Η «Ψηφιακή Δικαιοσύνη» δεν είναι ένα σενάριο για το μέλλον, αποτελεί ήδη πραγματικότητα. Και πρέπει να παραδεχτούμε ότι, παρά τους πολλούς και δικαιολογημένους σε μεγάλο βαθμό προβληματισμούς, **η τεχνολογία μπορεί να κάνει τη Δικαιοσύνη καλύτερη.**

Μπορεί να περιορίσει σχεδόν όλα τα κάθε είδους κόστη, από αυτά για τη συντήρηση των κτηρίων των Δικαστηρίων, μέχρι, κυρίως, το κόστος πρόσβασης στη Δικαιοσύνη, ειδικά για τους αδύναμους οικονομικά ανθρώπους.

Επίσης, μπορεί να βοηθήσει στο να αποφεύγονται εδαφικά, κοινωνικά, θεσμικά και άλλα εμπόδια για την πρόσβαση στη Δικαιοσύνη, όπως η γραφειοκρατία, οι αδυναμίες ή οι ελλείψεις του κράτους, η διαφθορά.

Είτε μας αρέσει είτε όχι, η ψηφιακή τεχνολογία μπορεί να διευκολύνει την πρόσβαση όλων στη Δικαιοσύνη, επιχειρήσεων και φυσικών προσώπων, ειδικά εκείνων που βρίσκονται σε ανάγκη, όπως συμβαίνει ήδη με εφαρμογές στο κινητό τηλέφωνο για αιτούντες άσυλο στα Βαλκάνια ή για κακοποιημένες γυναίκες στην Αφρική.

-Η Ψηφιακή Δικαιοσύνη όμως, γεννά και πολλά ερωτήματα, ιδίως με την **ολοένα και μεγαλύτερη διάδοση και εμφάνιση εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης που σχετίζονται με την απονομή της Δικαιοσύνης και τα νομικά επαγγέλματα.**

Η τεχνητή νοημοσύνη είναι ήδη παρούσα στον χώρο μας και οι εκπρόσωποι των μεγαλύτερων εταιρειών πληροφορικής προαναγγέλλουν την πολύ πιο έντονη παρουσία της το αμέσως προσεχές χρονικό διάστημα. **Οι συντηρητικές προβλέψεις λένε πως λόγω της χρήσης της τεχνητής νοημοσύνης, η απονομή της Δικαιοσύνης θα είναι εντελώς διαφορετική μέσα στα επόμενα δέκα (10) το πολύ χρόνια. Οι αλλαγές στα νομικά επαγγέλματα προβλέπονται ακόμη ταχύτερες και μεγαλύτερες.**

-Σε σχέση με την απονομή της Δικαιοσύνης, οι προβληματισμοί έγκεινται σε μία σειρά θεμάτων, όπως ο έλεγχος του ιδιοκτησιακού καθεστώτος των συστημάτων, το ζήτημα της διαφάνειας στο λογισμικό, στα δεδομένα, στις διαδικασίες, ο προσδιορισμός της ευθύνης σε περιπτώσεις σφάλματος ή αστοχίας, τα δικονομικά αλλά και ηθικά ζητήματα χρήσης τέτοιων συστημάτων στο πλαίσιο απονομής της Δικαιοσύνης κλπ. Σε όλον τον κόσμο σήμερα βρίσκονται σε εξέλιξη εργασίες και συζητήσεις με αντικείμενο τη θέσπιση των αναγκαίων εκείνων κανόνων που θα ρυθμίζουν τη χρήση της τεχνητής νοημοσύνης, πάνω σε κάποιες βασικές αρχές, οι οποίες επίσης σήμερα βρίσκονται στη φάση της διαμόρφωσής τους.

Παράλληλα, υπάρχει δικαιολογημένος προβληματισμός και **σχετικά με τον σεβασμό του Κράτους Δικαίου και των θεμελιωδών δικαιωμάτων**, ειδικά όσον αφορά στη χρήση συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης που λαμβάνουν αποφάσεις.

Διακηρυγμένος στόχος είναι να αξιοποιηθούν τα οφέλη της τεχνολογίας για καλύτερη πρόσβαση στη Δικαιοσύνη, ελαχιστοποιώντας τους κινδύνους και τις πιθανότητες κατάχρησης. Ταυτόχρονα, πρέπει να διαφυλαχθεί η εμπιστοσύνη των πολιτών προς τη Δικαιοσύνη. Για να επιτευχθεί αυτό, πολλοί υποστηρίζουν πως η εξουσία για την τελική απόφαση, και στην εποχή της Ψηφιακής Δικαιοσύνης, πρέπει πάντα να ανήκει στον άνθρωπο, να μην εκχωρηθεί στις μηχανές. Η Ψηφιακή Δικαιοσύνη πρέπει να παραμείνει Δικαιοσύνη και, για να συμβεί αυτό, πρέπει να παραμείνει ανθρώπινη.

3.2. Στο νέο αυτό περιβάλλον, της Ψηφιακής Δικαιοσύνης, ο ρόλος των δικηγόρων παραμένει κρίσιμος.

Εμείς οι δικηγόροι έχουμε ισχυρά πλεονεκτήματα, τα οποία συνεχίζουν να καθιστούν την ύπαρξή μας απαραίτητη στη νέα εποχή. **Η ανεξαρτησία μας, το προνόμιο του απορρήτου, το καθήκον πίστης, οι επαγγελματικές αρχές μας, συνεχίζουν να καθιστούν το δικαίωμα της πρόσβασης σε δικηγόρο αναπόσπαστο στοιχείο του δικαιώματος της πρόσβασης στη Δικαιοσύνη.**

3.3. Είναι αλήθεια ότι η τεχνολογία τρέχει γρηγορότερα από το νόμο και ότι οι δικηγόροι είναι περισσότερο εξοικειωμένοι με τον νόμο παρά με την τεχνολογία. Οι περισσότεροι δεν νιώθουν άνετα με την προοπτική του να εξασκούν το επάγγελμα σε ένα ψηφιακό περιβάλλον. Υπάρχει επίσης φόβος σχετικά με το κόστος αυτής της τεχνολογίας, άλλοτε αβάσιμος και άλλοτε όχι.

Η έγκυρη ενημέρωση, η εξοικείωση με την τεχνολογία, η διαρκής εκπαίδευση και η αλλαγή συνθηκών και αντιλήψεων είναι απαραίτητες προϋποθέσεις προκειμένου εμείς οι δικηγόροι να αντιμετωπίσουμε τις προκλήσεις της Ψηφιακής Δικαιοσύνης. Εναπόκειται στη συλλογική μας οργάνωση, στους Δικηγορικούς Σύλλογους, να μεριμνήσουν για την έγκαιρη και αποτελεσματική προετοιμασία των Ελλήνων δικηγόρων για την είσοδό τους στη νέα εποχή. Ο εκμοντερνισμός του περιεχομένου των νομικών σπουδών, η διαρκής ενημέρωση της επαγγελματικής εκπαίδευσης των δικηγόρων ώστε να αντιστοιχεί στις σύγχρονες εξελίξεις και ανάγκες, η προσαρμογή των επαγγελματικών και ηθικών αρχών μας στις νέες συνθήκες, είναι κάποια από τα προφανή που οφείλουμε να κάνουμε.

3.4. Το βασικό όμως στοίχημα είναι άλλο: το επάγγελμά μας μπορεί και πρέπει να ηγηθεί της εξέλιξης, αντί να προσπαθεί να την ακολουθεί. Αυτή είναι η πρόκληση, η ανάληψη της ηγεσίας των εξελίξεων από μας.

Οι δικηγόροι πρέπει να γίνουν η ηγετική δύναμη προς το μέλλον. **Η διαχείριση της νομικής τεχνολογίας και η ανάληψη από τον δικηγορικό κόσμο της ηγεσίας της πορείας προς το μέλλον της Ψηφιακής Δικαιοσύνης είναι ο καλύτερος τρόπος να διαφυλαχθούν οι θεμελιώδεις αρχές μας και το Κράτος Δικαίου.**

Οι Δικηγορικοί Σύλλογοι έχουν πολλή δουλειά να κάνουν προς αυτήν την κατεύθυνση, αρθρώνοντας πειστικό λόγο, συμμετέχοντας στη διαμόρφωση του θεσμικού πλαισίου, προβάλλοντας προτάσεις και διεκδικήσεις, σε συνεχή βάση.

3.5. Ενόψει όλων των παραπάνω, θεωρώ αναγκαία και προτείνω τη δημιουργία μιας Επιτροπής, η οποία θα έχει ως αποκλειστικό αντικείμενο την συνεχή και συστηματική παρακολούθηση όλων των εξελίξεων στην απονομή της Δικαιοσύνης και στο επάγγελμά μας, ιδίως σε σχέση με την τεχνολογία και, ακολούθως, θα ενημερώνει και θα συμβουλεύει το δικηγορικό σώμα για τα θέματα αυτά. Μιας Επιτροπής που θα έχει ως αντικείμενο τις Τεχνολογικές Εξελίξεις και το Μέλλον της απονομής της Δικαιοσύνης και της Δικηγορίας.

Η συστηματική παρακολούθηση και γνώση των εξελίξεων σε επίπεδο τεχνολογικών εφαρμογών, θεσμικών διαδικασιών και κανονιστικών πλαισίων σε εθνικό και διεθνές επίπεδο αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για να μπορούμε να προετοιμαστούμε σωστά, να προσαρμοστούμε έγκαιρα, να διαμορφώσουμε βάσιμες θέσεις και διεκδικήσεις, να είμαστε παρόντες στη διαμόρφωση του μέλλοντος, που είναι και δικό μας μέλλον.

Αντίστοιχες Επιτροπές με αυτό ακριβώς το ειδικό αντικείμενο έχουν ήδη δημιουργήσει οι Δικηγορικοί Σύλλογοι σε αρκετές χώρες της Ευρώπης (Γερμανία, Γαλλία, Η.Β. κλπ), ενώ το ίδιο έχει από καιρό κάνει και η επίσημη ευρωπαϊκή οργάνωση των δικηγόρων, δηλαδή το Συμβούλιο των Δικηγορικών Συλλόγων της Ευρώπης (CCBE), με την δημιουργία της -πολύ δραστήριας- Επιτροπής “The Future of the Legal Profession and Legal Services Committee”.

Προτείνω το 14^ο Πανελλήνιο Δικηγορικό Συνέδριο ν’ αποφασίσει άμεσα τη δημιουργία της παραπάνω Επιτροπής, δείχνοντας έτσι με τον καλύτερο τρόπο ότι οι Έλληνες δικηγόροι, σταθεροί υπερασπιστές των δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου, είναι παρόντες στις σύγχρονες εξελίξεις, προχωρώντας μπροστά με το βλέμμα στραμμένο προς το μέλλον.

Αθήνα, 30.3.2019

Παναγιώτης Περάκης